

Horváth Zsuzsanna: Anyanyelvi tudástérkép. Mérés-Értékelés-Vizsga 4. Középiskolai Tantárgyi Feladatbankok III.;
Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 1998. 334 o.

Az Országos Közoktatási Intézet a Mérés-Értékelés-Vizsga című értékes sorozatának immár negyedik kötetét jelentette meg, Horváth Zsuzsanna tollából. A kiadvány az anyanyelvi mérés és értékelés alapvető kérdéseit tárgyalja.

Már az első három kötet is (MONITOR '95. A tanulók tudásának felmérése. Szerk.: Vári P. Bp., 1997.; Középiskolai tantárgyi feladatbankok I. Szerk.: Mátrai Zsuzsa. Bp., 1997.; Középiskolai tantárgyi feladatbankok II. Kárpáti A.. Vizuális nevelés: vizsga és projekt módszer. Bp. 1997.) megkerülhetetlenül fontos forrásmunka az oktatással foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek számára, de *Horváth Zsuzsanna* könyve oktatási-esztétikai szempontból is érdekes írás.

Tudomásom szerint – alapos háttértudással felfegyverkezve és az anyanyelvi műveltség tartalmát elemezve –, ő feszegeti először a kultúraelsajátítás szempontjából azt a kérdést, hogy az iskolában elsajátított nyelvi tudás mire készítsen fel a tanulókat. Ez más kérdés, mint a pedagógiatörténetben hagyományos formális/materiális képzés dilemmája. Itt nem az vetődik fel, hogy vajon az iskola ismereteket tanítson vagy képességeket fejlesszen. Nemzeti oktatási tradícióink miatt szinte egyáltalán nem vált semmilyen nyilvános diskurzus témájává a *hagyományelvű* és a *pragmatizmuselvű* képzés kérdése. A szerzőt idézve: „...Az ideológiai terheltségű tananyagszelekciót fenntartó rendszer erodálódásának, majd az oktatás tartalmi irányítási rendszer radikális átalakulásának következtében világossá vált két alapvető paradigma: a hagyományelvű (dominánsan kulturális) és a pragmatizmuselvű (dominánsan civilizatorikus) megközelítés... A két szemléletmód eltérően viszonyul a képzés mindmáig megkérdőjelezetlen feladatának tekintett klasszikus tudáskanon közvetíthetőségéhez.” (13–14. o.)

Másképpen fogalmazva: az ezredvég hazai iskolája a klasszikus, hagyományos magaskultúrát közvetítse továbbra is, vagy legyen az eddigieknél nagyobb mértékben pragmatikus, jobban figyeljen a jelen társadalmi/gazdasági igényeire. Az anyanyelv tanításával kapcsolatban a kérdés úgy merülhet fel, hogy vajon nagy nemzeti költőink életművének tanítására helyezzük-e a hangsúlyt, avagy tanítsuk meg inkább a jövőendő állampolgárokat önéletrajzot és kérvényt írni. Természetesen adódik a válasz, hogy mindkettőre szükség van. A magyar oktatási rendszerben a szerző véleménye szerint is inkább az a kérdés, hogy a kétféle tudástartalom milyen arányban szerepeljen a tananyagban és a vizsgakövetelményekben. Elemzése szerint régióinkban a hagyományelvű tananyag dominánsabb szerepet játszik, mint a nyugat-európai, különösen az angolszász típusú curriculumokban. Ennek nemzeti történelmi okai vannak. Ugyanakkor a gyors társadalmi átalakulás, az oktatással szemben támasztott pragmatikus elvárások és a szelekció kényszere azt kívánja, hogy az iskolai tudás tartalma megváltozzon.

A lehetséges és kívánatos változtatás mibenlétét nemzetközi összehasonlító érvényességvizsgálat segítségével igyekszik tisztázni a szerző. Az érvényességvizsgálat műfaja maga is új fejlemény a hazai oktatáskutatásban. Amikor a központi, részletesen kidolgozott tanterv minden résztvevő számára kötelező volt, jószerével fel sem merült az a kérdés, hogy milyen jellegű és természetű az a társadalmi igény, amely az iskolában elsajátítandó tartalmakat és a közoktatási vizsgákat legitímálja.

Horváth Zsuzsanna holland partnereivel arra vállalkozott, hogy empirikus összehasonlító módszerrel megvizsgálja, hogy a mindennapi kommunikációs tevékenységek (beszédértés, beszéd, olvasás és írás) különböző formái közül melyek a gyakoriak, melyek használatával kapcsolatban vannak nehézségek, illetve mely műfajokat tartják a megkérdőjelezettek fontosnak, tanítani érdemesnek.

Az összehasonlító vizsgálat eredményei nagyon érdekesek. A módszertanilag is alaposan és szellemesen feldolgozott anyagból kiderül, hogy a holland és a magyar érettségizett vizsgálati személyek nagyon eltérően értékelik a különböző nyelvhasználati műfajok fontosságát, szükségességét. A táblázatban összefoglalt (6. táblázat, 45–46. oldal) adatokból csak néhányat idézünk az érdekesség kedvéért. Az írásbeli tevékenységek nehézségét egészen különbözően értékelik a holland és a magyar adatközlők. Amíg a magyarok a legnehezebbnek a költői szövegek írását tartják, addig a felsorolt öt írásbeli tevékenység közül ezt csak a harmadik helyre értékesítették a hollandok, szerintük a legnehezebb a hosszú érvelő szöveget megírni. Az írásbeli tevékenységek fontosságának megítélésénél hasonló a helyzet: a magyarok szerint a formanyomtatványok kitöltése, a hollandok szerint pedig a pályázatok és kérvények megírása a fontosabb. Az eltérések jellegzetesen abba az irányba

mutatnak, hogy a holland szükségletek és megítélések inkább pragmatikusak, mint a magyarokéi, de ez utóbbi sem mondható már teljesen hagyományelvűnek.

A kötet az előbbieken kívül még számtalan érdekes eredményt tartalmaz, különösen az érvelő fogalmazás, mint lehetséges érettségi feladat kimunkálása példászerű. Az iskolai fogalmazást, mint műfajt, *Kádárné* (1990)¹ úttörő munkája óta még nem elemezték ilyen körültekintően, és mégis rendkívül eredetien.

A szerző bőségesen dokumentálja írását, a tesztfeladatokon kívül az értékelési szempontokkal is megismerkedhetünk. Elméletileg igényes kérdéseket tárgyal elemzéseiben, mégsem csak elméleti szakembereknek ajánlom olvasásra a könyvét, hanem gyakorló pedagógusoknak is, mivel a stílusa a lehetőségekhez mérten könnyed, a bonyolult ábrák és táblázatok tökéletes megértése nélkül is követhető.

Cs. Czachesz Erzsébet

Bassola Zoltán: Ki voltam... Egy kultuszminisztériumi államtitkár vallomásai OPKM, Budapest, 1998.

Közismert tény, hogy a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium elnöki iratai 1956-ban elpusztultak, így a minisztérium világháború előtti működési mechanizmusáról rendkívül kevés dokumentummal rendelkezünk. (A századfordulóra vonatkozóan pedig még az osztályanyagok sincsenek meg...) *Hóman Bálint* iratai az OSZK-ban elsősorban a kultúrpolitika, az egyetempolitika, a tudománypolitika kutatója számára számítanak fontos személyi összefüggések forrásának – az iskolatípusok, a tanügyigazgatás, az egyház-állam viszony, a tantervtörténet iránt érdeklődő oktatástörténész, oktatásszociológus nem sok adatot talál bennük.

A személyes visszaemlékezések, naplók jelenténeinek bepillantást a minisztérium munkájába, összefüggő írásos dokumentum a két háború közötti kultuszminiszterek közül csak *Hóman* után maradt, arra is jellemző azonban, hogy sokkal inkább a magyar jobboldal politikatörténete iránt érdeklődő szakember számára szolgál alapvető forrásként, mint a tanügyigazgatás-történész számára. (Ettől persze azt igenis fontos lenne kiadni...)

Az 1945 előtti oktatáspolitikai vezető tisztviselői ma kivétel nélkül halottak. Amikor jelen sorok szerzője 15 esztendővel ezelőtt megkísérelte a volt vezető tisztviselőket megtalálni, egyedül az 1944-ben politikai államtitkár *Mester Miklóssal* sikerült egy több napos beszélgetést folytatnia – a német megszállás előtti idők államtitkárait, helyettes államtitkárait, sőt az ügyosztályok vezetőit sem sikerült már fellelni.

A jelen kötet csak töredékeiben képes pótolni azt az információt, amit történeti interjúkkal nyerhettünk volna.

Az 1968-ban elhunyt *Bassola Zoltán* ugyanis rengeteget tud, jó megfigyelő, pontos visszaemlékező – de nem történész, nem szociológus, s úgy tűnik a politika – még az oktatáspolitikai sem – igazán érdekli. A könyv első 184 oldala egy átlagos középosztálybeli értelmiségi karrier képe – nem jobban s nem kevésbé használható, mint bármely más, középiskolai éveket, *Eötvös*-kollégiumot, kezdő tanári sorsot felelevenítő életrajz. (Az értő – és a kötet jelentőségét el nem túlzó – előszót ír *Kardos József* így ír: „egyedi, mint minden ember élete”.) Egyszer talán egy kultúrantropológus hajlandóságú oktatástörténész összeszedi, elemzi a sok tucat, sőt talán több száz hasonló forrást – akkor derül majd ki, „mennyire volt benne” ebben a későbbi fényes minisztériumi karrier előjele... Hasonlóképpen nem szolgálnak újdonsággal az ostrom alatti élmények, illetve az 1945 utáni lét mindennapjait bemutató részek, de az 1951-s napló sem...

Az oktatáspolitikai kerekéi közé „a 185. oldal táján” vettetik *Bassola*, amikor *Kemenes Illés* az Országos Közoktatási Tanács jegyzői állására kérte fel. Innentől már a harmincas évek oktatástörténetében tájékozottabb ember számára ismerős nevek bukkanak fel, *Locka Alajosé* (akit a szakoktatás-politikai expanzió egyik főszereplőjeként ismerünk) aki az emlékirat szerint OKT titkári minőségében a minisztériumi tisztviselők uta-

¹ Kádárné Fülöp Judit (1990):
Az IEA-fogalmazásvizsgálat Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest.